УДК 347.775

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Паєнко О.А.
Обухівський районний суд Київської області

В статті проаналізовано питання міжнародно-правового регулювання охорони та захисту комерційної таємниці. З'ясовано системи охорони конфіденційної інформації. Досліджені міжнародні джерела комерційної таємниці. Проаналізовано різні види відповідальності за порушення комерційної таємниці. Зроблені висновки над виконаної роботою.
Ключові слова: захист міжнародно-правової комерційної таємниці, відповідальність, міжнародні угоди, законодавство іноземних країн,законодавство держав-учасниць СНД.

Постановка проблеми. Для характеристики комерційної таємниці, міжнародним актом є Стокгольмська конвенція, про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 року. Відповідно до її ст. 2 «інтелектуальна власність»включає права, що відносяться, зокрема, до «захисту проти недобросовісної конкуренції».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дане питання багато років досліджується,в його основі лежить Директиву Ради 68/151/ЄЕС від 9 березня 1968 р., а також серед найбільш відомих теоретичних розробок спеціалістів у галузі захист інформації Е.Я. Соловйова, В.А. Рубанова, В.М. Чаплигіна, А.А. Чернявського та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проаналізувавши основні діючі міжнародні нормативно-правові акти, зазначимо, що на сучасному етапі розвитку для України, яка має намір інтегруватись як повноправний член до світового співтовариства, надзвичайно важливим є участь у міжнародних організаціях та приєднання до багатосторонніх міжнародних договорів у сфері охорони та захисту комерційної таємниці.

Мета статті. Аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства в частині правового регулювання комерційної таємниці, формулювання висновків щодо вдосконалення вітчизняного законодавства в цій сфері; розкриття способів впровадження суб'єктом господарювання правового режиму комерційної таємниці, розробка внутрішніх нормативно-розпорядницьких актів щодо запровадження системи захисту комерційної таємниці суб'єктом господарювання.

Виклад основного матеріалу. На відміну від патентів, торгових марок та авторського права, для комерційної таємниці відсутній єдиний міжнародний договір, що надавав би загальне визначення та встановлював уніфіковані основи правового захисту. Захист комерційної таємниці здійснюється, переважно, в межах регіональних угод.

Основою такого захисту вважається ст. 10 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 року, в редакції 1967 року (набула чинності для України 25 грудня 1991 р.) щодо недобросовісної конкуренції:

1) Країни Союзу зобов'язані забезпечити громадянам країн, що беруть участь у Союзі, ефективний захист від недобросовісної конкуренції.

2) Актом недобросовісної конкуренції вважається будь-який акт конкуренції, що суперечить чесним звичаям у промислових і торговельних справах», а також стаття 10 ter Паризької конвенції:

1) Країни Союзу зобов'язуються забезпечити громадянам інших країн Союзу законні засоби для ефективного припинення всіх дій, зазначених у статтях 9, 10, 10 bis.

2) Крім того, вони зобов'язуються передбачити заходи, що дозволяють союзам та об'єднанням, існування яких не суперечить законам їх країн і які представляють зацікавлених промисловців, виробників чи торговців, діяти через суд чи адміністративні органи з метою припинення дій, передбачених у статтях 9, 10, 10 bis, тією мірою, якою це дозволяє закон країни, де витребовується охорона, для союзів і об'єднань даної країни» [2].

Положення Паризької конвенції є важливими для розуміння режиму комерційної таємниці також з огляду на визначення об'єктів охорони промислової власності, що міститься в статті 1 Конвенції (хоча воно і не є вдалим): «Об'єктами охорони промислової власності є... припинення недобросовісної конкуренції. Промислова власність розуміється в найбільш широкому значенні...».

Хоча, в цілому, зазначені положення Конвенції є недостатніми для створення системи охорони конфіденційної інформації, вони нерідко використовуються для первинного обґрунтування іншими міжнародними актами (наприклад, Угода TRIPS).

Іншим важливим, для характеристики комерційної таємниці, міжнародним актом є Стокгольмська конвенція, про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 року. Відповідно до її ст. 2 «інтелектуальна власність»включає права, що відносяться, зокрема, до «захисту проти недобросовісної конкуренції».

Європейський Союз

Правова система ЄС (acquis communautaire) не містить окремого акту для охорони комерційної таємниці. Це пов'язано, зокрема, з відмінною від американської ідеологією ставлення до охорони об'єктів інтелектуальної власності, що виходить з пріоритетності вільної конкуренції та вільного руху товарів (робіт, послуг). Ще Римським Договором 1957 р. було встановлено, що будь-яка заборона або обмеження вільного обігу товарів внаслідок використання права на промислову власність може мати місце, лише якщо це право не є засобом свавільної дискримінації або прихованого обмеження торгівлі товарами між країнами-членами. Таким чином, особливості правового режиму охорони комерційної таємниці, як і інших об'єктів інтелектуальної власності, обумовлюються, насамперед, політикою забезпечення вільної конкуренції. Це, зокрема, означає сумнівність можливості визнання необмеженої в часі охорони комерційної таємниці, оскільки це може тлумачитись як право промислової власності, що порушує вільний обіг товарів.

Правова система ЄС надає охорону інформації, що становить комерційну таємницю, у вигляді охорони «ноу-хау», яка міститься в Європейській патентній конвенції. Під «ноу-хау»розуміється цілісна технічна інформація, що є секретною, зафіксованою в мате-

© Паєнко О.А., 2015

ріальному об'єкті та може бути встановлена у будь-який можливий спосіб. «Секретний»означає «такий, що не є загально відомим або легко доступним».

Патентне право ЄС створює додаткові стимули використання режиму комерційної таємниці для охорони конфіденційної інформації. Це пов'язано з тим, що патентна охорона може бути недоступною для окремих технологій в Європі (наприклад, не підлягають патентуванню в окремих країнах методи медичного діагностики та лікування, фармацевтичні та комп'ютерні технології тощо). Навіть, якщо є можливим патентування певної технології, охорона інформації в якості комерційної таємниці може бути привабливішою. Це пов'язано з тим, що в Європі патентна заявка оприлюднюється до видачі патенту, що надає конкурентам достатньо часу, щоб скопіювати технологію. Неефективності патентної охорони також сприяють процедури обґрунтування патентної заявки, тривалий період набрання чинності патенту після його видачі, недостатній захист. На ефективність патентної охорони також впливає властиве європейським країнам право попереднього користувача, що передбачає надання третій особі, яка використовувала винахід до його патентування, права продовжувати використовувати винахід.

Країни Європи

У розвинутих країнах Європи охорона конфіденційної комерційної інформації має свою довгу історію, хоча підходи різняться залежно від країни. Найрозвинутішу систему охорони має **Великобританія**, що пов'язано з промисловою революцією та традицією прецедентного права. Саме з англійської системи бере початок відповідне законодавство США.

У Великобританії відсутній законодавчий захист комерційної таємниці, відповідно, не існує легального визначення цієї таємниці. Натомість, правове регулювання цих відносин розвивалось впродовж останніх століть на основі судових прецедентів та отримало назву конфіденційного права (law of confidence).

Отже, охорона комерційної таємниці ґрунтується на концепції «порушення довіри». У рішенні Seager v. Copydex LTD вона була сформульована наступним чином: «Право, що застосовується до цього випадку, не залежить від якоїсь угоди. Воно залежить від широкого принципу справедливості, що полягає в тому, що той, хто отримав інформацію конфіденційно не повинен недобросовісно здобувати з неї вигоду. Він не повинен використовувати її на шкоду тому, хто передав йому цю інформацію, якщо останній не дав своєї згоди» [62, 90]. Таким чином, головним принципом є довіра між законним володільцем таємниці та отримувачем конфіденційної інформації (детальніше про фідуціарну теорію ітимітеся у наступному підрозділі цієї дипломної роботи).

Значна кількість судових справ щодо захисту комерційної таємниці пов'язана з трудовими відносинами. Це обумовлено доступом працівників до конфіденційної інформації під час виконання трудових обов'язків. Встановлені судовою практикою відповідні правові принципи, покликані забезпечити належний баланс між правом власника підприємства захищати свої таємниці й правом працівника використати свій професійний досвід у власних інтересах та інтересах інших працедавців. Серед основних правил, встановлених для працівників (у т.ч. і колишніх), виділяється наступне – обов'язок збереження конфіденційної інформації може бути встановлений у спеціальних положеннях трудового договору, у разі відсутності таких умов цей обов'язок витікає із загальних вимог добросовісності й лояльності. Вирішуючи спори між працівником і власником, судами враховується природа конкретних трудових відносин, статус працівника, рівень доступності конфіденційної інформації та вжиті працедавцем заходи щодо її захисту. Після припинення трудових відносин вимоги до колишнього працівника, щодо збереження комерційної таємниці, істотно звужуються.

З метою запобігання розголошення комерційної таємниці власники підприємств включають у трудовий договір спеціальні положення, що забороняють працівнику приймати участь у конкурентній боротьбі проти роботодавця. З огляду на те, що подібні положення істотно обмежують розвиток підприємницької діяльності, вони враховуються лише за умов, якщо власник доведе, що були наявні підстави для застосування цих положень щодо строків, обсягів й територіальних рамок. Очевидно, що наведені положення трудового договору не використовуються для обмеження конкуренції, а лише захищають законні інтереси працедавця як володільця, незважаючи на те, що працівник вніс певний вклад у створення цієї власності. Таким чином, умови збереження комерційної таємниці не можуть виходити за рамки розумного захисту інтересів колишнього працедавця, що, відповідно, обмежує їх обсяг й час дії.

В судовій практиці Великобританії, у справах про захист комерційної таємниц, і значне поширення отримали тимчасові (проміжні) методи судового захисту. Розголошення комерційної таємниці може призвести до значних збитків (і навіть припинення підприємницької діяльності потерпілого), при цьому, розкрита інформація, природно, не може бути знову засекречена. В зв'язку з цим значна кількість позовів подається з метою запобігання незаконному використанню конфіденційної комерційної інформації або її розголошенню ще до того, як це спричинить майновий збиток.

Законодавство **Франції** містить поняття промислових або виробничих секретів (secret de fabrique) та комерційної таємниці (secret de commerce). Перша категорія походить з французького кримінального кодексу та включає конфіденційну інформацію, що має виробниче застосування та може становити комерційну цінність. Комерційна таємниця прямо не визначається законодавством, але висвітлює ширші, порівняно з виробничими секретами, поняття і може відноситися до організаційної структури підприємства, списку постачальників, особових справ персоналу, контрактів з іншими організаціями, списків клієнтів, планів розвитку бізнесу, схеми дистрибуції тощо. Виробничі та комерційні секрети не вважаються власністю у Франції і отримують захист в якості деліктів з недобросовісної конкуренції та договірних зобов'язань [63, 13].

Північна Америка

У США комерційна таємниця спочатку була сферою, що традиційно регулювалась загальним правом окремих штатів. Першою спробою «кодифікації»розробленого судами права комерційної таємниці був Перший Звід права деліктів 1939 р. Сучасніший підхід було закріплено Третім Зводом права деліктів 1993 р.. Охорона комерційної таємниці відбувається в межах делікту незаконного заволодіння комерційною таємницею, який, у свою чергу, є складовою делікту недобросовісної конкуренції.

Зараз у більшості юрисдикцій США комерційна таємниця охороняється законами. 42 штати та Округ Колумбія прийняли ту чи іншу версію Уніфікованого Закону про комерційну таємницю (Uniform Trade Secrets Act) 1979 р. У Каліфорнії положення

Закону включені в Цивільний кодекс. Законодавчі положення доповнюються договірним захистом, який виступає додатковим.

Виділяють такі чотири основні елементи режиму комерційної таємниці в США:

по-перше, це повинна бути «обмежена інформація», тобто інформація, яку можна відрізнити від загально відомих знань та навичок;

по-друге, елемент «секретності» – інформація не є добре відомою або такою, яку можна легко отримати;

по-третє, інформація повинна мати економічну цінність, що полягає у наданні певної конкурентної переваги;

по-четверте, володілець повинен вжити розумних зусиль для того, щоб зберегти інформацію в таємниці.

Згідно з частиною четвертою ст. 1 Уніфікованого Закону США про комерційну таємницю: «Комерційною таємницею»є інформація, у тому числі формула, зразок, компіляція, програма, пристрій, метод, техніка або процес, яка: (1) має самостійну економічну цінність, дійсну або потенційну, у силу того, що не є загально відомою або легко доступною з використанням необхідних засобів для осіб, які можуть отримати економічну вигоду від її розкриття або використання; та (2) є предметом зусиль, що є розумними за відповідних обставин для збереження її секретності» [62, 101].

Серед особливостей законодавства США про захист комерційної таємниці варто відзначити величезну увагу законодавця до кримінальної відповідальності, як найбільш ефективного засобу забезпечення прав й інтересів власника комерційної таємниці. Існує значна кількість кримінальних законів, що стосуються незаконного заволодіння комерційною таємницею, основним з яких є федеральний Закон про Економічний шпіонаж 1996 р. Вважається, що передбачена законом цивільна відповідальність (відшкодування збитків) недостатня для запобігання інформаційним злочинам. Таким чином, захист комерційної таємниці здійснюється не тільки в приватних але й в публічних інтересах – з метою забезпечення конкурентноздатності національної економіки.

За порушення прав володільця комерційної таємниці, закон передбачає покарання у вигляді позбавлення волі строком до десяти років і штрафу в розмірі до півмільйона доларів США. Якщо суб'єктом злочину є юридична особа, штраф може досягати п'яти мільйонів доларів США. Підвищені покарання передбачені також, якщо крадіжка комерційних секретів здійснюється в інтересах іноземних громадян й організацій. Окрім того, закон передбачає конфіскацію будь-якої власності, придбаної з порушенням прав володільця комерційної таємниці, а також використаної для здійснення відповідних злочинних діянь.

Висновки і пропозиції. Проведене дослідження права суб'єкта господарювання на комерційну таємницю, його захисту та отримані на його основі результати спрямовані на вирішення наукової задачі, що полягає в науковому обґрунтуванні напрямків удосконалення правового регулювання відносин щодо комерційної таємниці суб'єктів господарювання для більш ефективного здійснення господарської діяльності. Запропоноване вирішення наукової задачі має істотне значення для підвищення ефективності господарського законодавства і розвитку науки господарського права.

На основі проведеного дослідження сформульовано такі основні висновки:

1. Необхідність прийняття закону України про комерційну таємницю обумовлена двома обставинами: 1) практичною потребою в регламентації певної групи суспільних відносин, що виникають у зв'язку з комерційною таємницею, які не урегульовані нормами права; 2) відсутністю законів, здатних виконати цю функцію.

Необхідність у законі про комерційну таємницю обумовлюється розвитком підприємництва в Україні і посиленням економічної конкуренції на товарних ринках, приведенням українського законодавства у відповідність із законодавством розвинутих країн з ринковою економікою, в яких функціонує інститут комерційної таємниці. Цей закон буде сприяти поліпшенню правового регулювання відносин у сфері обігу комерційної таємниці.

2. Необхідно закріпити в проекті закону про комерційну таємницю наступні принципові положення: надання охорони комерційної таємниці на території України суб'єктам господарювання – юридичним особам і суб'єктам підприємництва – фізичним особам; визначення заходів забезпечення правового режиму інформації, що складає комерційну таємницю, її володарем; законодавче встановлення переліку інформації, що не може становити комерційну таємницю; можливість віднесення комерційної таємниці до відомостей, що складають державну таємницю; закріплення обов'язку державних органів зберігати отриману комерційну таємницю в режимі службової таємниці; установлення порядку охорони комерційної таємниці в трудових відносинах; визначення видів порушень права суб'єкта господарювання на комерційну таємницю, засобів захисту і юридичної відповідальності правопорушників.

3. Необхідно доповнити перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці, такими видами інформації: інформація, що міститься в установчих документах; інформація, що підлягає розкриттю емітентом цінних паперів, професійним учасником ринку цінних паперів і власником цінних паперів відповідно до законодавства України про цінні папери; інформація про діяльність благодійних організацій та інших некомерційних організацій; інформація про реалізацію державних програм приватизації і про умови приватизації конкретних об'єктів; інформація про розміри майна і вкладених коштів при його приватизації; інформація про ліквідацію юридичної особи, порядок і терміни заявлення вимог його кредиторами; інформація, для якої введені обмеження на встановлення режиму комерційної таємниці законом України.

4. Враховуючи вимоги Господарського та Цивільного кодексів України, доцільно в проекті закону України про комерційну таємницю: установити перелік інформації, стосовно якої встановлення режиму комерційної таємниці є неправомірним; передбачити норми про зловживання правом на комерційну таємницю, встановити обов'язок суб'єктів господарювання, що порушили вимоги Закону про відомості, що не можуть складати комерційну таємницю, зняти гриф конфіденційності з інформації, неправомірно віднесеної ними до комерційної таємниці; встановити заборону втручання державних органів у визначення суб'єктом господарювання переліку відомостей, що складають комерційну таємницю.

Список літератури:
1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. Ст. 141.
2. Паризьська конвенція про охорону промислової власності 1883 р. (в редакції 1967 р.).
3. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРІПС) СОТ.
4. Цивільний кодекс України від м. Київ, 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 2. – Ст. 272.
5. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 2. – Ст. 275.
6. Кримінальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. Ст. 131.
7. Митний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 16. – Ст. 203.
8. Господарський Процесуальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
9. Цивільний Процесуальний Кодекс України. Офіційний текст за станом на 1 вересня 1998 року // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1966. – № 41. – Ст. 258.
10. Чепелюк М. Угода про нерозголошення конфіденційної інформації // Юридичний журнал, 2003 р. – № 9.
11. Чорнооченко С. І. Комерційна таємниця: правові аспекти // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: Зб. наук. ст. – Донецьк, 2000 № 1. – С. 223-227.

Паенко О.А.
Обуховский районный суд Киевской области

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОХРАНЫ И ЗАЩИТЫ КОММЕРЧЕСКОЙ ТАЙНЫ

Аннотация
В статье проанализированы вопросы международно-правового регулирования охраны и защиты коммерческой тайны. Выяснено системы охраны конфиденциальной информации. Исследованы международные источники коммерческой тайны. Проанализовано различные виды ответственности за нарушение коммерческой тайны. Сделанные выводы над выполненной работой.
Ключевые слова: защита международно-правовой коммерческой тайны, ответственность, международные соглашения, законодательство зарубежных стран, законодательство государств-участников СНГ.

Paienko O.A.
Obukhiv District Court of Kyiv Region

INTERNATIONAL LEGAL REGULATION AND PROTECTION OF TRADE SECRETS

Summary
This paper analyzes the issue of international legal regulation and protection of trade secrets. Systems of protection of confidential information are identified. International sources of trade secrets are researched. Different types of liability for violation of trade secrets are analyzed. The conclusions of the work are drawn.
Keywords: international legal protection of commercial secrets, responsibility, international agreements, laws of foreign countries, legislation of CIS countries.